

Schakelen in de Netwerkmaatschappij

De invloed van smartphone, blockchain en
internet of things op organisatie, communicatie
en leiderschap

Schakelen
in de
Netwerkmaatschappij

Jerphaas Donner

2017, BureauDonner, Amersfoort

Voor mijn betekenisvolle relaties

Schrijver en samensteller: Jerphaas Donner

ISBN: 9789463422024

© BureauDonner, 2017

Ter gelegenheid van het 5 jarig bestaan van BureauDonner

Met dank aan Dick Neuteboom en Ellemijke Donner voor het
kritisch meelesen.

1 Inleiding

We zien het allemaal, de wereld verandert en in een steeds sneller tempo. De opkomst van de smartphone heeft de afgelopen 15 jaar onze communicatie en daarmee ons gedrag en omgang met elkaar sterk beïnvloed. De

exponentiële verspreiding van de smartphone over de wereld brengt nog veel meer veranderingen met zich mee. De wereld wordt één groot netwerk waarin iedereen met iedereen verbonden is. En niet alleen mensen, inmiddels worden daar miljarden apparaten aan toegevoegd. Daarmee bereikt de netwerkmaatschappij haar climaxstadium.

Al in de jaren 90 van de vorige eeuw is veelvuldig over de aanstaande netwerkmaatschappij geschreven door onder andere Rogers, Van Dijk en Castells. Lijvige studies die de impact van nieuwe communicatievormen en verbindingen voorzagen. De ontwikkeling van internet was nog maar nauwelijks begonnen, sociale media bestonden nog niet en de *blockchain*, een nieuwe manier om netwerken technisch te ondersteunen, moest nog worden uitgevonden. De ontwikkelingen zijn sneller gegaan en hebben wellicht een nog grotere invloed dan zij zich toen konden, en wij ons nu kunnen, voorstellen. Van Dijk beschrijft in de vierde druk van 'De Netwerkmaatschappij' (2001), hoe in de markt het traditionele overwicht van de aanbodzijde verschuift naar de vraagzijde. Via prijsvergelijking op internet hebben consumenten veel meer macht gekregen, en doortrekkend naar diensten als Airbnb en Uber zijn de vragers ineens ook aanbieders geworden. Fintechexpert, Chris Skinner constateert een omvorming van de wereld van fysieke transacties. Nu domineren nog kantoren, mensen en contant

geld. Straks gaat het alleen nog maar om digitale transacties. Via de smartphone, ondersteunt door *smart contracts* veranderen waarden digitaal van eigenaar, ongeacht locatie en zonder dat aanbieder en afnemer elkaar kennen. Die eigenaar of afnemer kan een mens zijn maar is steeds vaker een apparaat, dat zijn eigen budget beheert en zelfstandig kan handelen. Een auto die zich draadloos oplaadt en zelf afrekent, een verwarmingsinstallatie die energie afneemt en zelf de beste aanbieder zoekt.

Deze ontwikkelingen kunnen niet zonder gevolgen blijven voor onze manier van organiseren en het leiderschap dat daarbij past. De netwerktheorie biedt een basis, de *blockchain* de techniek, om onze organisaties, democratie en ons eigen handelen aan te passen voor de nieuwe tijd waarin veel van wat we nu nog zelf moeten doen kunnen overlaten aan slim geprogrammeerde apparaten.

Door het tempo van de veranderingen en de onzekerheid die deze met zich meebrengen wordt het steeds moeilijker om besluiten te nemen, zeker voor de lange termijn. Dat heeft gevolgen voor organisaties, leiderschap en politiek. De netwerktheorie helpt om de huidige wereld beter te begrijpen. En hoe je in je organisatie, gemeenschap en als individu kunt omgaan met die onzekerheid.

Inhoud

1. De Netwerkmaatschappij	9
2. Het recht van de best aangepaste	26
3. Decentrale besluitvorming	33
4. Netwerkcommunicatie	46
5. Blockchain organiseren	63
6. Netwerkdemocratie	76
7. Persoonlijke netwerken	95
Scrum voor netwerkorganisaties	99
Participerende Actie Planning	114
Films, links en boeken	120

"Netwerken vormen de nieuwe sociale morfologie van onze samenleving en de verspreiding van netwerklogica verandert de wijze van werken en resultaten in processen en productie, ervaring, macht en cultuur. Hoewel netwerken, als organisatievorm, al bestonden in andere tijden en plaatsen voorziet het paradigma van de informatietechnologie in de materiële basis voor de verspreiding in de totale sociale structuur."

Manuel Castels, 1996, The Rise of the Network Society

1. De Netwerkmaatschappij

Het begrip Netwerkmaatschappij dateert van voor het internet tijdperk. Al in 1981 gebruikte Stein Braten het begrip als eerste. De Nederlander Jan van Dijk gaf in 1991 in het boek 'De Netwerkmaatschappij', een uitvoerige wetenschappelijke beschrijving. Naast deze twee pioniers wordt Manuel Castells beschouwd als grondlegger. Hij schreef een lijvige trilogie waarvan de eerste titel *'The Rise of*

the Network society'. Castells voorzag in 1996, het jaar dat de eerste smartphone op de markt kwam, dat we naar een samenleving toegingen waarin iedereen met iedereen verbonden zou zijn en dat dit grote gevolgen zou hebben voor onze manier van organiseren en werken. Nu, 20 jaar later kunnen we alvast een begin zien van die veranderingen, wetende dat de wereld van de blockchain en *'the internet of things'* nog moet komen. We staan aan de vooravond van een maatschappij waarin apparaten, robots en mensen verbonden zijn in een wereldwijd netwerk. Maar wat zijn dat eigenlijk, netwerken?

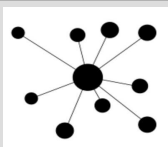
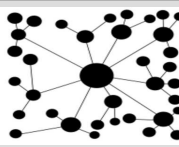
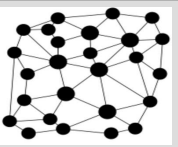
Autonome actoren met betekenisvolle relaties

Een netwerk bestaat uit meer dan twee eenheden die onderling verbonden zijn. Dat kan in veel verschillende vormen en gelaagdheden. Je hebt je familienetwerk, waar binnen sommigen veel contact hebben en anderen minder. Je kunt een netwerk hebben van vrienden die elkaar allemaal regelmatig zien of die jou kennen maar elkaar nauwelijks. Ook elke organisatie vormt een set van netwerken, bestaande uit formele structuren als afdelingen, divisies en projectteams. Maar er is binnen zo'n formele structuur ook sprake van informele verbanden, vriendschappen, onderonsjes, roddelcircuits, gesprekken bij de koffieautomaat. Beide structuren hebben invloed op het

reilen en zeilen van een organisatie. In feite kun je de hele samenleving beschouwen als een mega netwerkstructuur waarbinnen groepen, organisaties en individuen met elkaar verbonden zijn, slechts 'zes handdrukken' verwijderd van ieder ander individu op aarde.

Netwerken kunnen veel verschillende vormen aannemen, van sterk geformaliseerd en strak georganiseerd tot uitermate los en soms éénmalig. Je hebt spinnetwerken waarbij sprake is van één dominante centrale speler waarmee alle andere spelers verbonden zijn. In de meest pure vorm hebben die kleinere spelers geen contact met elkaar. Een voorbeeld is een bedrijf met zijn toeleveranciers. Daarnaast heb je sterk georganiseerde netwerken. Een samenwerkingsverband van organisaties die met elkaar meer kunnen bereiken dan alleen. Er is meestal sprake van een secretariaat, een netwerkbestuur, een handvest of manifest, regels voor toetreding en er zijn protocollen voor besluitvorming. Naast spinnetwerken en georganiseerde netwerken bestaan er gedistribueerde netwerken. Hier is sprake van onderling contact maar er is geen dominante leider of organisatiestructuur. Voorbeelden zijn netwerken van mensen met een bepaalde interesse of min of meer spontane bijeenkomsten, *flash mobs*, georganiseerd via *Facebook*.

Hieronder staan wat kenmerken van de archetypen van de drie genoemde netwerkstructuren. Waarbij gezegd moet worden dat ze zelden in deze pure vorm voorkomen en er meestal sprake is van een mengvorm.

Netwerk	Spin of octopus	Organisatie	Gedistribueerd
Vorm			
Structuur	Eén centrale hoofdactor	Secretariaat ondersteunt, andere leden zijn onderling verbonden	Leden zijn onderling verbonden, geen centraal orgaan
Verbindingen	spelers niet met elkaar verbonden, alleen met hoofdspeler	Veel onderlinge verbindingen met secretariaat centraal	Alleen maar onderlinge verbindingen
Regels	Regels, planning, monitoring en controle	Protocollen, stuurgroep, afspraken, regels	Vertrouwen
Leden	Lokale kantoren, partners, leveranciers	Partners, leden	Deelnemers
Logo	Eén logo	Netwerk logo	Logo's van leden

		en logo's van leden	of geen logo
Missie	Centraal gedefiniëerd	Gezamenlijk gedefiniëerd	Gedeeld belang of interesse
Doelen	Het regelen van een financiële relatie, lokale invloed en structuur	Creëren van invloed en macht, informatie delen	Informatie delen
Reden voor deelname	Geld, toegang tot een bepaalde markt	Macht, kennis	Passie
Besluiten	Voornamelijk top down	Meer top down dan bottom up	Ieder besluit voor zich
lidmaatschap	Nieuwe leden worden benoemd door centraal orgaan	Nieuwe leden volgen een procedure van lidmaatschap	Open om al dan niet deel te nemen
Informatie over besluiten	Top down	Meer top down dan bottom up	Als iemand er behoefte toe voelt
Rapporteren	Bottom up	Horizontaal	Als iemand er behoefte toe voelt
Kosten door het netwerk betaald	Hoog (kantoren, controle	Gemiddeld (bijeenkomsten, personeel,	Laag (platform website, zaaltjes)